

УДК 355.40

М. М. Орлов, Р. О. Гончар

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБЛЕННЯ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ РОЗВІДКИ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК

Обґрунтовано концептуальні підходи до розроблення методики формування перспективної системи розвідки внутрішніх військ для виконання службово-бойових завдань за будь-яких умов обстановки. Запропоновано узагальнену схему методики формування системи розвідки.

Ключові слова: концептуальний підхід, система розвідки, розвідувальна інформація.

Постановка проблеми. Одним із важливих етапів реформування та розвитку внутрішніх військ (ВВ) Міністерства внутрішніх справ (МВС) України є вдосконалення існуючої системи розвідки з метою підвищення її ефективного функціонування за різних умов виконання внутрішніми військами службово-бойових завдань (СБЗ).

Формування необхідної (перспективної) системи розвідки (СР) внутрішніх військ має спиратися на законодавче обґрунтування, оптимізацію структури СР, її технічне переоснащення, аргументовані погляди командування військ щодо необхідного розвідувального забезпечення. Зазначене, у свою чергу, буде супроводжуватися уточненням обсягу та змісту завдань, що покладаються на СР залежно від обсягу службово-бойових завдань, які виконуватимуть ВВ МВС України [1].

Створення такої системи розвідки є неможливим без визначення концептуальних поглядів щодо ролі і місця розвідки внутрішніх ВВ у системі бойового забезпечення військ та без обґрунтованої методики її формування.

На цей час службово-бойова діяльність розвідувальних органів внутрішніх військ законодавчо не визначена і вважається, що ВВ як силовий складник МВС України отримують необхідну розвідувальну інформацію від відповідних органів інших силових структур держави, що у першому наближенні задовольняє потреби військ. Однак відсутність необхідних міжвідомчих керівних документів, що регламентують обсяг і час надходження розвідувальної інформації, розширення спектра службово-бойових завдань, покладених на ВВ, підвищення вимог до якості їх виконання – потребують по-новому розглянути роль і місце розвідки внутрішніх військ у системі бойового забезпечення військ.

На функціонування та розвиток системи

розвідки ВВ негативно впливають такі чинники: 1) недостатнє законодавче обґрунтування діяльності розвідки ВВ; 2) невизначеність базових понять теорії розвідки ВВ; 3) неузгодженість та відсутність взаємодії щодо обміну розвідувальною інформацією; 4) обмеженість (згідно з чинним законодавством) способів здобуття розвідувальної інформації розвідувальними органами ВВ; 5) відсутність методик моніторингу, аналізу і прогнозування дій об'єктів розвідки ВВ; 6) недостатнє оснащення технічними засобами розвідки розвідувальних органів та підрозділів внутрішніх військ.

Наведені чинники зменшують ефективність функціонування СР внутрішніх військ, уповільнюють її розвиток. Тому є потреба визначення концептуальних підходів до розроблення методики формування необхідної для ВВ системи розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стосовно теоретичних, практичних положень та методик обґрунтування і функціонування системи комплексної військової розвідки Збройних Сил (ЗС) України є достатня кількість наукових праць таких авторів, як С. П. Носов, В. Ф. Заїка, С. П. Мірошников, О. В. Левченко. Результатом роботи наукових колективів, зокрема кафедри розвідки Національного університету оборони України у тісній взаємодії з Головним управлінням розвідки (ГУР) Міністерства оборони (МО) України, є достатня кількість керівних документів, наукових праць, посібників, підручників, положень та настанов з військової розвідки. Подібним чином обґрунтовано функціонування систем розвідки Державної прикордонної служби (ДПСУ), Служби безпеки України (СБУ), Департаменту зовнішнього спостереження та кримінальної розвідки МВС України. Наукове обґрунтування, результативність упровадження наукових

досліджень у діяльність розвідувальних органів визначених силових структур пояснюються такими чинниками, як: 1) достатнє для визначених силових структур законодавче забезпечення діяльності їх розвідувальних органів; 2) значний досвід (за часом) функціонування систем розвідки ЗС України, ДПСУ, СБУ, МВС; 3) наявність наукових організацій з дослідження і розроблення проблематики розвідувального забезпечення за напрямками діяльності.

Стосовно системи розвідки ВВ як військового формування з правоохоронними функціями слід зауважити, що власні розвідувальні органи у структурі військ з'явилися з 1999 р., а необхідний науковий потенціал було створено на кафедрі оперативного застосування в Інституті, а згодом Академії внутрішніх військ МВС України у 2004 (2007) р.

Провідну роль у розробленні концепції розвитку та практичному впровадженні методик обґрунтування СР внутрішніх військ виконує Служба розвідки та протидії тероризму Головного управління внутрішніх військ (ГУВВ). Цією Службою свого часу було розроблено проект Концепції розвитку системи розвідки та протидії тероризму ВВ МВС України до 2015 року, розроблені положення з розвідки у проекті Статуту бойової служби ВВ, низка керівних документів, регламентуючих діяльність розвідувальних органів та підрозділів військ.

Окремі питання проблематики функціонування системи розвідки ВВ у своїх працях розглядали: О. В. Лавніченко, Т. А. Сутюшев, Я. В. Іванов, І. В. Перегівський. Разом з цим бракує ґрунтовних наукових праць та досліджень стосовно СР ВВ, яка може ефективно функціонувати за будь-яких умов обстановки як мирного, так і воєнного часу. Потребує комплексного наукового дослідження створення перспективної системи розвідки ВВ.

Розвиток системи розвідки внутрішніх військ МВС України відбувається згідно з Концепцією розвитку внутрішніх військ МВС України [1] і потребує подальшого наукового дослідження та визначення концептуальних підходів до розроблення методики формування СР ВВ.

Мета статті – обґрунтувати концептуальні підходи до розроблення методики формування перспективної системи ВВ, запропонувати

узагальнюючу схему методики формування СР.

Виклад основного матеріалу. Зростання суспільної небезпеки до рівня реальної загрози національній безпеці України зумовлює необхідність пошуку таких нових підходів до організації та виконання службово-бойових завдань ВВ, які б відповідали сучасній обстановці та тенденціям розвитку військ.

Існуюча система розвідки ВВ не здатна у багатьох випадках виконувати свою основну функцію – передбачати, завчасно аналізувати і надавати органам управління військ достовірні розвідувальні дані стосовно об'єктів протидії виконання СБЗ під час підготовки та в ході їх виконання.

Система розвідки внутрішніх військ МВС України – сукупність взаємопов'язаних, взаємодоповнюючих один одного елементів: органів управління розвідкою ВВ, сил та засобів розвідки, структурних і функціональних зв'язків між ними.

Призначення системи розвідки внутрішніх військ МВС України – забезпечення необхідною розвідувальною інформацією штабу Головного управління внутрішніх військ, управлінь територіальних командувань, штабів з'єднань та частин для якісного виконання СБЗ.

Діяльність ВВ у цьому напрямку є недосконалою і такою, що не повністю трансформована в інституцію, яка б ефективно та якісно функціонувала на рівні з іншими правоохоронними і державними органами у сфері національної безпеки держави.

У діючій системі розвідки ВВ МВС України не вирішеними залишаються питання щодо вдосконалення: 1) правової бази, що регламентує діяльність військ у сфері розвідки та протидії терористичним проявам; 2) штатної структури органів і підрозділів розвідки та протидії тероризму ВВ, удосконалення системи управління ними; 3) системи і методики підготовки особового складу розвідувальних підрозділів спеціального призначення та підрозділів, які залучаються до участі у проведенні антитерористичної операції; 4) взаємодії з органами держави, що виконують завдання у сфері розвідки та боротьби з тероризмом.

З урахуванням викладеного розвиток СР внутрішніх військ сьогодні є об'єктивною потребою, яку необхідно реалізувати, спираючись на позитивний світовий досвід

побудови та функціонування подібних систем розвідки правоохоронних формувань провідних країн світу.

Слід зауважити, що перспективна система розвідки ВВ повинна ефективно функціонувати за різних умов обстановки, забезпечуючи органи управління військ розвідувальною інформацією необхідного змісту у визначений термін. Під час формування складників перспективної СР ВВ та моделювання її функціонування необхідно передбачати нарощування і розгортання сил та засобів розвідки у режимах надзвичайного і воєнного стану.

Для обґрунтування концептуального підходу до розроблення методики формування перспективної системи розвідки ВВ слід уточнити деякі поняття.

Концепція (лат. *conceptio* – розуміння, єдиний задум, основна думка) – система поглядів, що виражає певний спосіб бачення (точку зору), розуміння, трактування яких-небудь предметів, явищ, процесів, презентуючи провідну ідею або її конструктивний принцип [2].

Концептуальний підхід (до опису та моделювання систем). У змістовному аспекті концептуальний підхід виходить з уявлення, що концепт – це додослідне (апріорне) загальне поняття, ідеальна сутність, що споконвічно зберігається у пам'яті людини, яка дає можливість використовувати особливі, властиві тільки людині форми пізнання дійсності.

Таким чином, концептуальний підхід припускає створення ідеальних об'єктів і систем у процесі апіорної і дійсної розумової діяльності людини у формі тих або інших концептуальних конструкцій, що відбивають матеріальні й ідеальні сутності реального світу.

Концептуалізація – це процес, що реалізує методологію пізнання реальних або ідеальних (ментальних) об'єктів на основі механізмів узагальнення, абстрагування, вербалізації, формалізації та експлікації.

Методика наукова – сукупність методів, способів, прийомів для послідовного і найбільш цілеспрямованого виконання операцій щодо визначення однієї або кількох взаємопов'язаних характеристик властивостей об'єкта, методи обґрунтування (вибору) показників, що визначаються (наприклад, якості й ефективності), форми подання вхідних і вихідних даних, розрахункові співвідношення і формули (моделі), за допомогою яких визначаються оцінки

показників, а також методи оцінювання точності та достовірності результатів [3].

Обґрунтовуючи концептуальні підходи до розроблення методики формування СР у разі її функціонування у будь-яких умовах обстановки, необхідно враховувати найбільш складні умови. Такими умовами для функціонування системи розвідки ВВ будуть умови виконання СБЗ військами у територіальній обороні (на всіх її етапах).

Система розвідки ВВ є організаційно-інформаційною у складі сил і засобів розвідки та інформаційних зв'язків між ними, які розгортаються на місцевості у зоні виконання військами завдань за планом начальників управлінь територіальних командувань, на воєнний час – за планом старшого начальника угруповання внутрішніх військ [4].

Концептуальні підходи до розроблення методики формування перспективної системи розвідки можна подати як поетапний процес (див. рис. 1).

Перший етап – формування розвідувальних органів залежно від обсягу завдань. На цьому етапі до СБЗ, які виконують війська у звичайному режимі, додається перелік завдань територіальної оборони. Здійснюється розподіл СБЗ між силами створеного угруповання ВВ та управліннями територіальних командувань ВВ у певній операційній зоні. Визначаються порядок, терміни, способи їх виконання, проводиться розрахунок сил та засобів ВВ. Паралельно вирішуються питання розвідувального забезпечення СБЗ, визначаються необхідний склад (чисельність) і розподіл розвідувальних органів військ залежно від кількості і характеру СБЗ. При цьому кількість розвідувальних органів, які формуватимуться (N_{PO}), повинна бути не менша за кількість СБЗ військ ($N_{СБЗ}$) у певній операційній зоні: $N_{СБЗ} \leq N_{PO}$.

Необхідно враховувати резерв сил та засобів розвідки для виконання додаткових бойових завдань і поновлення втрат у ході їх виконання.

Другий етап – формування необхідної кількості засобів (комплектів) розвідки залежно від обсягу завдань. Залежно від визначених завдань, кількості та складу розвідувальних органів ВВ планується і розраховується необхідна кількість засобів розвідки.

Під час формування переліку засобів розвідки, які будуть залучатися, необхідно враховувати: характер розвідувального завдання (завдань); спосіб виконання; термін

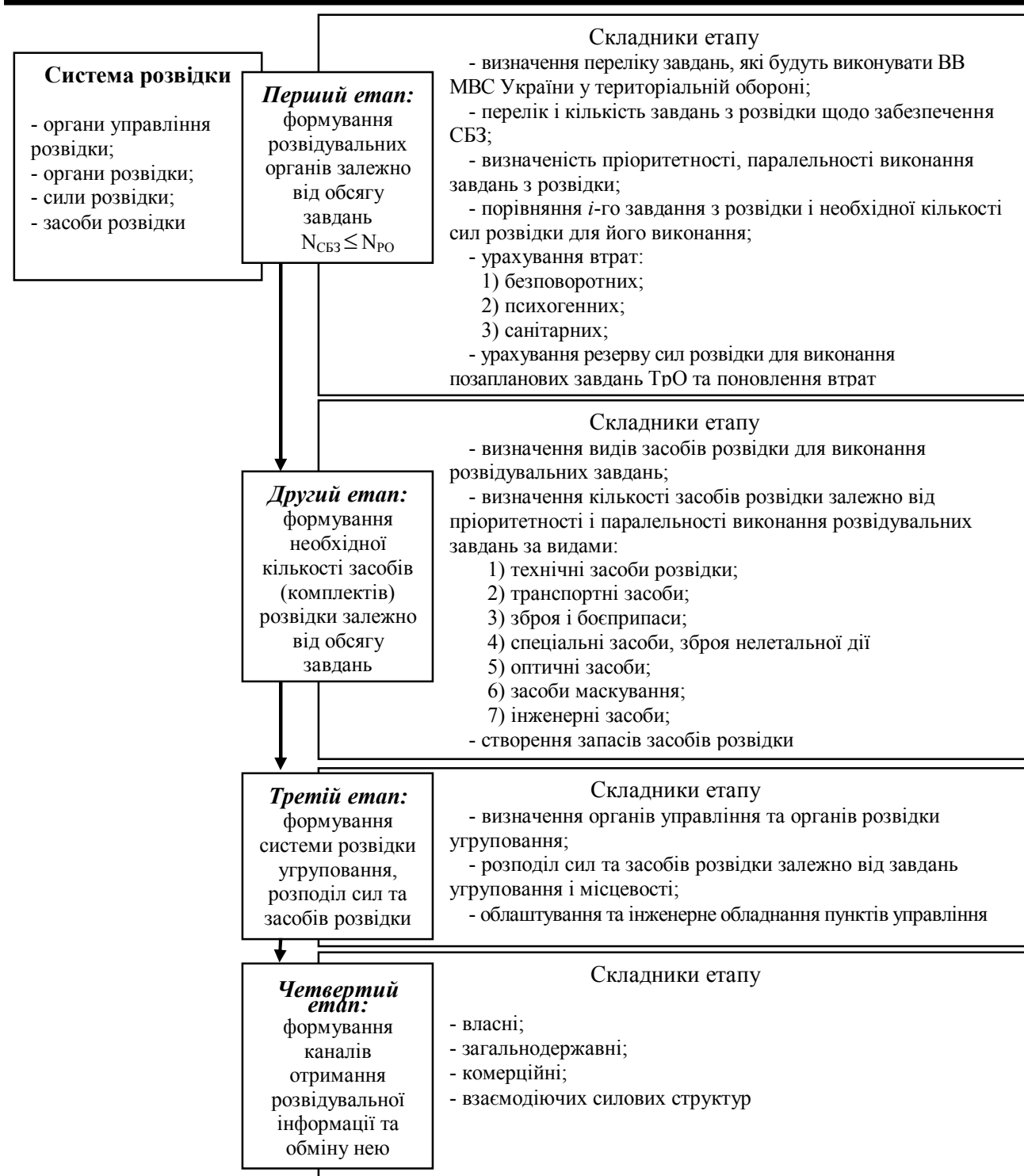

Рис. 1. Схема методики формування перспективної системи розвідки внутрішніх військ

виконання; тактичні та технічні характеристики засобу (засобів) розвідки; фізико-кліматичні умови виконання завдання; ступінь автономності використання засобів; взаємозамінність та уніфікованість засобу (засобів) розвідки ВВ з аналогічними засобами розвідки взаємодіючих розвідувальних органів (наприклад, ЗС України, ДПСУ, СБУ).

Третій етап – формування системи розвідки угруповання, розподіл сил та засобів розвідки. На цьому етапі всі сили та засоби розвідки ВВ, виділені для виконання СБЗ угруповання військ у визначеній операційній зоні, повинні бути структуровані у певну організаційну систему розвідки, яка функціонує за єдиним замислом і чітким розподілом функцій, визначеною

ієрархією подання та розподілу розвідувальної інформації.

Визначена СР внутрішніх військ буде підсистемою системи вищого порядку – військової розвідки угруповання (оперативного командування) Збройних Сил України в операційній зоні.

Варіант системи розвідки угруповання ВВ подано на рис. 2.

розвідувальної інформації між елементами системи розвідки ВВ та розвідувальними органами взаємодіючих силових структур. Визначаються способи передавання розвідувальної інформації, канали зв'язку (основні, запасні). Розробляються заходи щодо захисту розвідувальної інформації, яка циркулює у системі. Планується оперативна гра щодо поширення дезінформації,

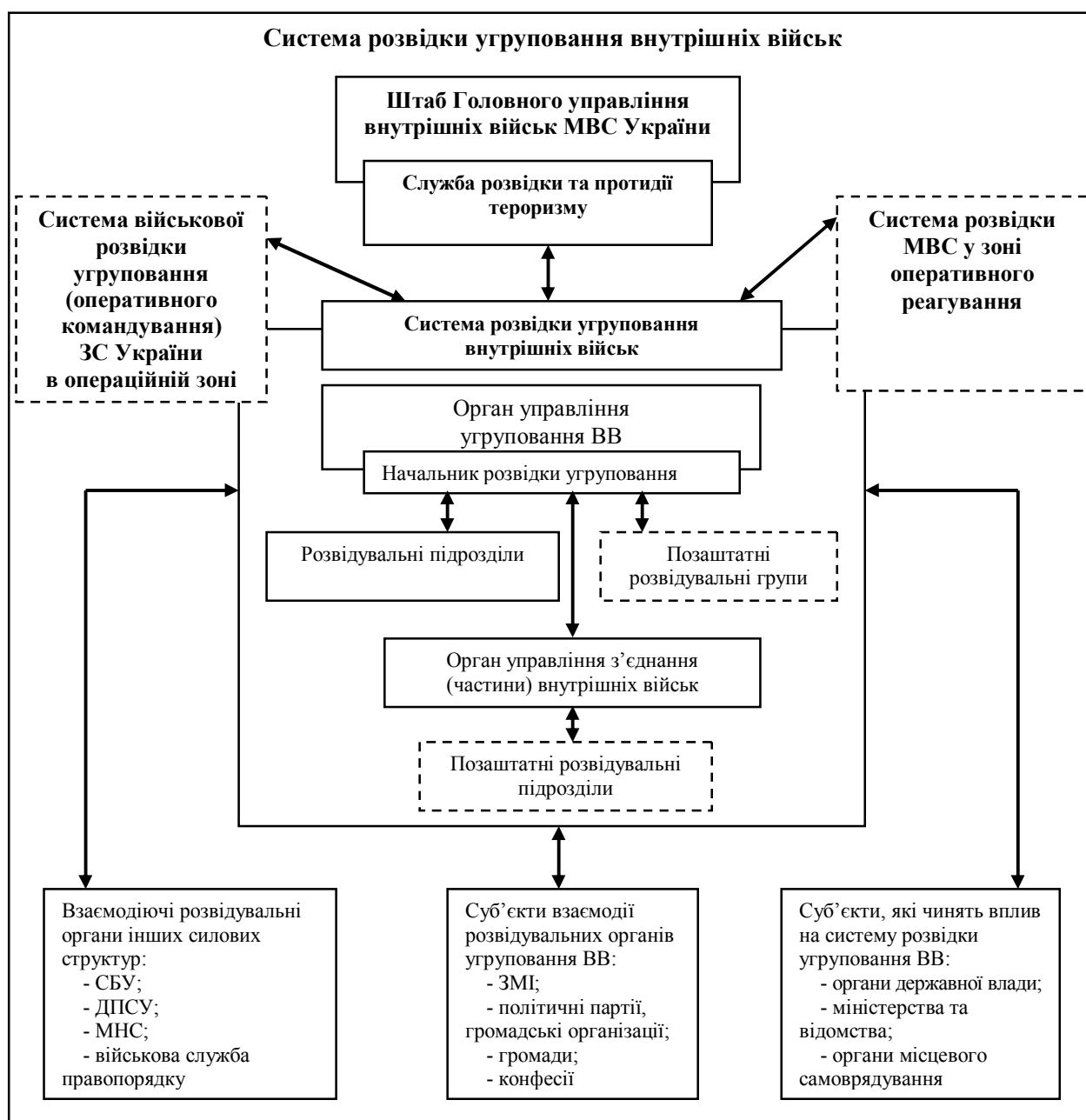

Рис. 2. Системи розвідки угруповання внутрішніх військ (варіант)

Четвертий етап – формування каналів отримання розвідувальної інформації та обміну нею. На цьому етапі здійснюється формування каналів здобуття, отримання, передавання

демонстративних дій та приховування дій ВВ у визначеній операційній зоні.

Кожен із зазначених етапів концептуальних підходів до розроблення методики формування

системи розвідки ВВ може супроводжуватися окремо розробленими моделями, які у сукупності дозволять об'єктивно обґрунтувати перспективну систему розвідки.

Висновки

Існуюча система розвідки ВВ здатна забезпечити органи управління необхідною розвідувальною інформацією лише за звичайних умов обстановки. Тому актуальним є розроблення методики обґрунтування системи розвідки для виконання завдань внутрішніми військами у територіальній обороні та під час забезпечення заходів режиму воєнного стану як максимально складного для функціонування цієї системи.

З урахуванням вимог до системи розвідки ВВ і викладених у статті концептуальних підходів до формування такої СР напрямками подальшого дослідження можуть бути:

1) законодавче обґрунтування діяльності системи розвідки ВВ МВС України;

2) розроблення методики обґрунтування СР внутрішніх військ;

3) поетапна, науково обґрунтована реорганізація системи розвідки внутрішніх військ на рівні управлінь територіальних командувань ВВ МВС України.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку внутрішніх військ МВС України на період до 2015 року [Текст] : наказ Міністра внутрішніх справ України від 29.11.2006 р. № 1167.

2. Соціологія [Текст] : енциклопедія / сост. А. А. Грицанов, В. Л. Абушенко, Г. М. Евелькин и др. – Мн. : Книжный Дом, 2003. – 1312 с.

3. Шмаков, О. М. Словник офіцера внутрішніх військ з воєнно-наукових питань [Текст] / О. М. Шмаков. – Х. : Акад. ВВ МВС України, 2009. – 518 с.

4. Орлов, М. М. Порядок формування організаційно-інформаційних систем військового призначення [Текст] / М. М. Орлов, Р. О. Гончар // Честь і закон. – 2011. – № 4. – С. 74–83.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2012 р.